

Watervogeltellingen in Nederland

Nieuwsbrief seizoen 2019/2020, nr 4, december 2019

Nederland is bij uitstek een land van wetlands en watervogels. Met watervogeltellingen worden objectieve gegevens verzameld over aantallen, verspreiding en de veranderingen daarin. Het landelijke project vindt plaats in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en wordt ondersteund door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landelijke coördinatie wordt verzorgd door Sovon Vogelonderzoek Nederland. De tellingen worden uitgevoerd door een groot aantal waarnemers van vogelwerkgroepen, behorende instanties, provincies en instituten. Er worden maandelijks tellingen uitgevoerd in monitoringgebieden (alle watervogelsoorten, in Rijkswateren en overige Vogelrichtlijnggebieden), pleisterplaatsen (ganzen en zwanen) en in januari de Midwintertelling.

Beste mensen,

Nijmegen, 29 november 2019

Bij de novembertelling van twee weken geleden liet het weer zich van z'n beste kant zien. Ondanks dat er regen was voorspeld, werd het een prachtig telweekend met prima telomstandigheden. Tijdens mijn telling was het zelfs ronduit zonnig. Dat was niet overall het geval, maar het bleef wel droog en het zicht was uitstekend. Van mist, in november (en ook december) een geduchte spelbreker, was al helemaal geen sprake. Hopelijk gaat dat ook op voor de komende telling. We gaan het zien. We moesten tijdens de novembertelling weer flink aan de bak en mijn indruk was dat een aardig deel van de (Kol)ganzen weer terug was. In het ganzenstuk (dat door afwezigheid van Kees door mij is geschreven) ga ik daar verder op in. Morgen is de Landelijke Dag en ik hoop een flink aantal van jullie dan weer te zien en spreken. Het is altijd een goed moment waarop we eventuele knelpunten direct kunnen bespreken of een probleem kunnen oplossen. Ook kunnen we dan de werking van Avimap demonstreren, vooral ook de nieuwe iAvimap voor iPhones. Deze laatste zal op de Landelijke Dag worden gepresenteerd. Als je deze nieuwsbrief onder ogen hebt staat deze al in de App Store en kun je deze op je iPhone laden. In de vorige nieuwsbrief stonden een aantal screenshots. Heb je vragen neem dan gerust contact op met ons.

Komende maand staat op **14 december** weer zowel een telling in de monitoringgebieden en alle ganzen- en zwanengebieden als een integrale waddentelling op het programma. Deze integrale telling is de extra, vijfde telling die ieder seizoen in een wisselende

maand wordt georganiseerd (zodat eens in acht jaar in alle maanden een integrale telling is geweest). De verhoging van het tij is prima (109cm) en ook het tijdstip van hoogwater is prima (10:58u), waardoor zowel Texel/Den Helder als de Dollard (als het goed is) hun decembertelling met (kortste van het hele seizoen) daglicht kunnen uitvoeren. Voor de mensen die ook slaapplaatsen tellen staat er op **7 december** al de derde telling van Wulp op het programma. Dat is de voorkeursdatum, maar tellen kan nog tot 15 december. Op **21 december** staat de tweede slaapplaatstelling van Grote Zilverreiger van het seizoen gepland.

Heb je onze online watervogelcursus al gezien? Een kijkje is zeker de moeite waard. Want hoewel vooral bedoeld voor nieuwe tellers is deze ook voor bestaande tellers heel erg leerzaam. Nieuwsgierig geworden? Kijk dan op sovon.nl/online-cursussen en kies 'watervogelcursus'. Je moet wel met je pincode zijn ingelogd. Tot slot hoop ik dat jullie weer waarnemingen van Kleine Zwaan, Rotgans, Blauwe Kieken-dief, Ruigpootbuizerd, Goudplevier en Velduil willen intekenen (voor evaluatie van het ANLb). Intekenen is een kleine moeite (zeker als je al invoert met (i) Avimap en ook online weet je vast nog waar de vogels zaten) en we zijn er heel blij mee!

Een fijne telling!

Menno Hornman

Nederland (binnenland):	Waddengebied:
14 december monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	14 december (extra) integrale Waddentelling (10.58 - HW 109)
Nederland binnenland	Waddengebied (hoogwater - verhoging)
18 jan. midwinter-, monitoringgeb., ganzen- en zwanentelling	11 januari integrale Waddentelling (10:10 - 103)
15 februari monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	15 februari steekproeftelling, ganzen en zwanen (14:10 - 73)
14 maart monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	14 maart steekproeftelling, ganzen en zwanen (13:20 - 83)
18 april monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	11 april steekproeftelling, ganzen en zwanen (14:15 - 91)
9 mei telling Brand- en Rotgans	9 mei integrale Wadden- en Brand- en Rotganstelling (12:10 - 95)
16 mei selectie van monitoringgebieden	
13 juni selectie van monitoringgebieden	13 juni steekproeftelling (15:49 - 89)
NB. Bij voorkeur niet van de teldatum afwijken, echter bij slecht weer of andere overmacht kunnen tellingen nog één dag voor tot twee dagen na de teldatum worden uitgevoerd.	

Ganzen en zwanen: opnieuw trage start winterseizoen ganzen

De aantallen ganzen waren in november tijdens de landelijke watervogeltelling weer mooi op peil en vergelijkbaar met die uit eerdere jaren. Vorige maand werden voor het derde opeenvolgende jaar kleinere aantallen van deze twee soorten bij landelijke watervogeltelling geteld. Het aantal zwanen was wisselend.

Ganzenaantallen weer op peil, zwanen wisselend

Bij de landelijke tellingen van half november werden van de meeste ganzensoorten vergelijkbare aantallen geteld als in de jaren ervoor (in vergelijkbare gebieden, figuur 1) Kolgans noteerde een aantal dat gebruikelijk is in november. Concentraties Kolganzen waren in de traditioneel goede gebieden in Friesland en in het rivierengebied aanwezig. Brandgans lijkt net wat hoger uit te komen dan eerdere jaren, maar lang niet alle gegevens zijn nog binnen. Friesland was in ieder geval weer goed bezet. Toendrarietgans was voor het tweede jaar op rij in november opvallend talrijk, terwijl een maand eerder het aantal nog ver ondermaats was. De meeste Toendrarietganzen waren aanwezig in hun bolwerken in akkerbouwgebieden in Drenthe, Groningen. Flinker concentraties waren ook aanwezig op Wieringen, in de Noordoostpolder, Oostelijk Flevoland en in Noord-Limburg. Het aantal Grote Canadese Ganzen lag in vergelijkbare gebieden in november ook wat hoger dan in jaren voor 2018. Brandgans noteerde eveneens een van de hoogste novemberaantallen, in ieder geval in de vergelijkbare gebieden. Het aantal Nijlganzen was in november juist iets lager ten opzichte van vorig jaar. Bij de zwanen was Knobbelswaan mooi stabiel. Het aantal Kleine Zwanen zakte echter verder weg vergeleken met eerdere jaren. Vooral nog staat de teller op slechts 430. Na 2016 is het novemberaantal behoorlijk ingezakt. De tot nu grootste doorgegeven groep was 160 in het Wolderwijd. Uit zendergegevens blijken de vogels die een maand terug nog in Estland en Letland zaten nu in Duitsland, Denemarken en Engeland te zitten. Het aantal Wilde Zwanen tot slot was redelijk gemiddeld.

Internationale broedsuccesstelling 14/15 december 2019

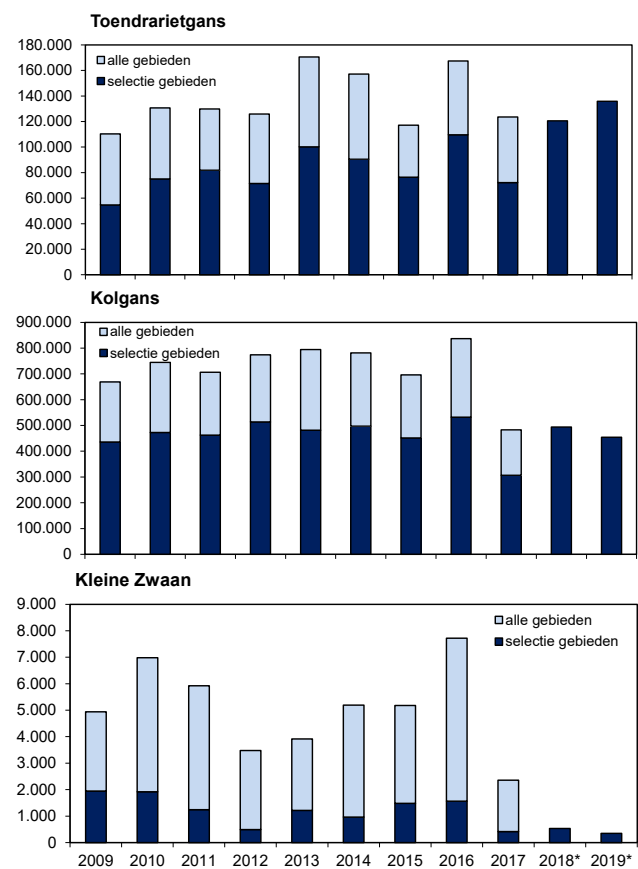
De komende decembertelling staat ook in het teken van de jaarlijkse broedsuccesstelling onder de Kleine zwanen. We vragen jullie daarom om bij Kleine Zwaan per groep het aantal volwassen en jonge vogels te tellen. Zowel in het veld (Avimap) als via de online invoer kun je dat doen door bij een geplaatste stip voor een groep twee keer een aantal in te voeren (zoals bij een groep met meerdere soorten): dus eerst een opgave voor het aantal adulten, en daarna voor het aantal jongen. Laat de stip staan, zodat we weten dat het dezelfde groep betreft. Wil je ook families onderscheiden, dan kun je dat bij de opmerkingen kwijt (bijv. 10x 1 jong, 7x 2 jongen, etc.). Overigens zijn vergelijkbare gegevens op deze manier ook welkom voor bijv. Wilde Zwaan,

of andere soorten waar leeftijden makkelijk te herkennen zijn.

Tot slot, noteer alvast de volgende data:

- **11/12 januari 2020** vijfjaarlijkse Internationale Kleine zwanentelling (om nauwkeurig de huidige populatie in kaart te brengen).
- **28-31 januari** tweejaarlijkse ganzen en zwanendag tijdens de internationale conferentie van de Goose Specialist Group in De Harmonie in Leeuwarden. Ganzen- en zwanentellers en aflezers van geese.org kunnen deze conferentie voor een dag naar keuze bezoeken tegen een gereduceerd tarief van €10,-. Zie www.sovon.nl/nl/gsg2020 voor meer informatie. Momenteel wordt de laatste hand aan het programma gelegd.

Menno Hornman

Figuur 1. Voorlopige aantallen Toendrarietganzen, Kolganzen en Kleine Zwanen in november in de afgelopen tien jaar. Weergegeven zijn de aantallen in een selectie van gebieden die in alle jaren werden geteld (dus 1:1 vergelijkbaar) en het totaal van alle gebieden (geteld en bijgeschat) met uitzondering van 2018 (nog in bewerking) en 2019 (onvolledig).

De Goudplevier-blues

De soort associeer ik met de blues. Komt het door de klaaglijke en melancholische roep van Goudplevier? Of is het de landschapspijn die ik voel omdat de soort in Oost-Nederland nauwelijks nog pleistert.

Oog en gehoorjager

Een Goudplevier foerageert op kenmerkende plevierenwij-

ze: stukje lopen, stilstaan, een prooi lokaliseren en toehappen, al of niet na een kort sprintje. De grote ogen verraden dat deze vogel een oogjager is. Goudplevieren foerageren liefst op oud grasland. Dat is rijk aan regenwormen en insecten. Regenwormen vormen het stapelvoedsel. In het voor- en najaar worden daarnaast veel kevers en emelten gegeten; in het voorjaar ook larven van de rouwvlieg. De

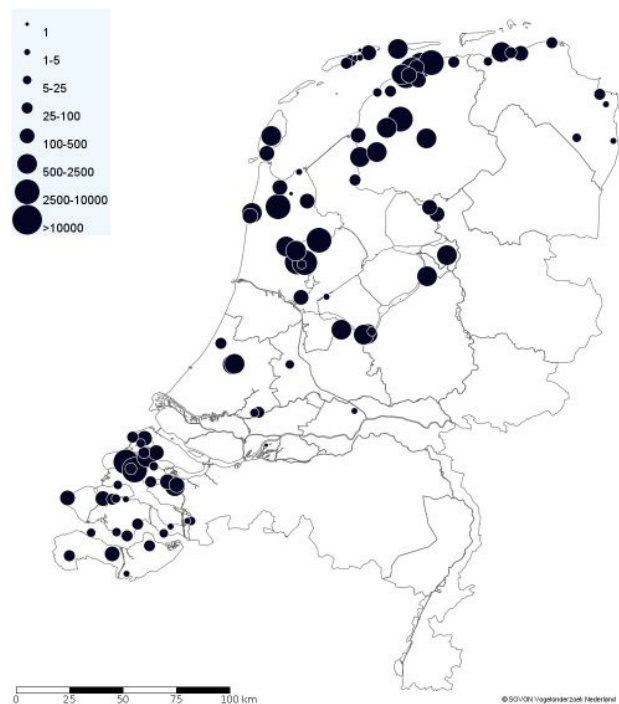
meeste Goudplevieren vind je in open polders, liefst met veel grasland. De dichtheid aan foeragerende vogels is op kleigraslanden hoger dan op de minder voedselrijke veen-graslanden. Ze foerageren vaak 's nachts vooral bij heldere nachten en dan tevens op gehoor. Overdag rusten ze vaak op een akker. Hier zijn de vogels goed gecamoufleerd want in een akker met aardkluiten gaat de Goudplevier volledig op in de omgeving. Bovendien nemen donkere akkers de zonnearmte beter op, waardoor de rustende dieren minder energieverlies lijden.

Veroordeeld tot wad en reservaat?

De soort verblijft vooral buiten de monitoringgebieden en daarom is een landelijke Goudpleviertelling eens in de zoveel jaar nuttig. Daardoor weten we dat er in 1976 en 1978 nog 400.000 Goudplevieren in november in ons land verbleven en recent in 2014 nog maar 165.000 (Kleefstra et al 2014, Hornman et al 2016). Een deel verblijft noordelijker door de temperatuurstijging. De intensivering van de landbouw heeft ook een flinke vinger in de pap. Het areaal grasland is afgenomen en wordt om de paar jaar ondergewerkt en weer opnieuw ingezaaid. Met de droogte en ontwatering zorgt dat voor minder beschikbaar bodemleven. Engels raaigras groeit door in de tegenwoordige winters waardoor het vaak te lang is voor de oogjagende Goudplevier. Voor de toekomst van Nederland als belangrijk Goudplevierenland is het dus nodig dat het boerenland ook voor doortrekkende steltlopers aantrekkelijk blijft. Het beheer dat hiervoor nodig is lijkt veel op dat voor weidevogels in reservaten. Hoog waterpeil, weinig bemesting en weinig bodemverstoring resulteert in trage grasgroei en een rijk bodemleven.

Arkemheen

Een voorbeeld van dit soort beheerde weidevogelgebieden is Arkemheen bij Nijkerk. In het voorjaar een bekend wei-

Figuur 2. Goudplevier. Verspreiding per hoofdgebied afgelopen november (ingevoerd eind november).

devogelreservaat en in de winter van belang voor de Kleine Zwaan. Afgelopen november zijn daar mooie aantallen gezien van Goudplevier (3350) en Kievit (21.530). Meestal nemen de aantallen na november af maar zonder vorst kun je in december ook mooie aantallen zien én horen. In Arkemheen moet je dus zijn om in het binnenland (even) van je Goudplevier-blues af te zijn.

Jan Schoppers

Slaapplaatsen: goede ganzentelling

De slaaplaatstelling van ganzen en zwanen is prima verlopen, mede dankzij de fantastische coördinatie op enkele grote waterrijke gebieden door lokale experts! Dit heeft ertoe geleid dat bijvoorbeeld niet alleen de Oostvaardersplassen, Biesbosch, het Bargerveen, de Wieden en de Friese IJsselmeerkust goed zijn geteld, maar ook het Zuidlaardermeergebied, de Groote Peel en het Leekstermeergebied, gebieden waar al enige tijd niet goed was geteld. Ook het weer werkte tijdens het voorkeursweekend goed mee, wat altijd mooi meegenomen is in november.

Toendrarietgans

De Toendrarietgans blijft qua slaapplaatsverspreiding consequent grotendeels beperkt tot de grotere hoogveengebieden en enkele zandwinplassen in de oostelijke helft van Nederland. Het Bargerveen steekt weer met kop en schouders uit boven alle andere Nederlandse locaties voor de soort; met ongeveer 47.000 individuen lag het maximaal aantal nauwelijks iets lager dan in het voorgaande jaar (ongeveer 50.000). De tweede locatie was Engbertsdijkerven, met ruim 13.000 exemplaren, gevolgd door een gedeelde plek voor de Groote Peel en het Fochteloërveen, waar beide ongeveer 8000 Toendrarietgansen sliepen. Getallen uit de Biesbosch en de Oostvaardersplassen ontbreken nog, maar zijn meestal vrij gering. Taigarietgans is dit jaar (tot nu toe) niet waargenomen op slaapplaatsen in Nederland.

Kolgans

Hoewel van de Kolgans nog behoorlijk wat data (Oostvaardersplassen, Biesbosch, Rivierengebied) binnen moet komen, wordt toch wel duidelijk dat de slaapplaatsaantallen niet onder doen voor die van 2018. Bij de Terkaplester Poelen (Fr) werden bijna 23.000 Kollen geteld, net iets meer dan vorig jaar. Alle andere plekken met meer dan 10000 Kollen lagen allen in Friesland: het Sneekermeergebied (bijna 19.000), de Groote Wielen (ruim 15.000), Makkumer Noordwaard (13.000) en de Witte en Zwarte Brekken (ruim 10.000). In de Onlanden, onderdeel van het Leekstermeergebied (Dr) en een gebied dat al enige tijd niet geteld is, werden op een plek al minimaal 4500 Kolgen genoteerd. Opvallend was ook het grote aantal Kolgen in de Groote Peel, met ruim 8500 een geografische uitschieter. Leuk is dat er ook meer getallen dan gewoonlijk uit het Hollands Diep en het Haringvliet komen. Het gaat om beperkte aantallen, maar de slaapplaatsinventarisatie van zes studenten van de HAS in deze gebieden werpt zijn vruchten af.

Kleine Rietgans

Hoewel ook bij deze soort geldt dat de gegevens nog niet compleet zijn, is de soort toch al op een vergelijkbaar aantal slaapplaatsen geteld als vorig jaar. De aantallen liggen hierbij wel lager. De Witte en Zwarte Brekken in Friesland

kregen de eer om het hoogste aantal Kleine Rietganzen te mogen verwelkomen, met zeven individuen. De Lyste en Grutte Griene in dezelfde provincie herbergde zes slapende Kleine Rietganzen en het Fochteloërveen twee. Leuk was een slapende Kleine Rietgans op een zandwinplas bij het Noord-Brabantse Bakel. In november 2018 was de soort slechts op drie locaties waargenomen, maar in de Oude-

gaasterbrekken was deze wel vertegenwoordigd met 20 individuen. Hoewel de slaapplaatsaantallen erg gering zijn om iets zinvols te zeggen over de trend van de soort, past het afnemende aantal slapende Kleine Rietganzen in Nederland wel bij de trend voor de soort van de afgelopen jaren.

Paul van Els

Waddenzee Wulpen, Bergeenden, Bontbekplevieren en 'krenten' in september

Opnieuw staat een integrale telling in de Waddenzee op het programma en wel de extra integrale van het seizoen 2019/20 op 14 december aanstaande. Dat is de 7e integrale telling binnen het kalenderjaar 2019, wat mooi uitkomt met het Jaar van de Wulp, waarbij we zevenmaal de Wulpen op hvp's alsook de verstoringsbronnen vastleggen. Als we naar de resultaten van de integrale telling van september kijken (november komt in volgende nieuwsbrief aan bod) dan komt het aantal Wulpen (excl. Dollard) op ruim 111.000, terwijl dat in september gemiddeld zo'n 150.000 zijn. Het lagere aantal past in afnemende aantallen die de Wulp in recente seizoenen laat zien (zie vorige nieuwsbrief). De grootste aantallen zaten langs de Friese Waddenkust (23.265), op Schiermonnikoog (15.152) en Balgzand (9684).

September is al jaren een maand met grote aantallen Bergeenden. Deels zijn dan nog Bergeenden aanwezig die in de Nederlandse Waddenzee ruiden en deels mengen zich daar Bergeenden bij die op het Duitse wad ruiden en dat liep in de afgelopen 10 seizoenen op tot een septembergemiddelde van bijna 95.000 Bergeenden. In september jl. lag dat aantal beduidend lager (71.730), wat overigens redelijk aansluit bij de kleinere aantallen die tijdens de speciale telling van ruiende Bergeenden werd vastgesteld in de Nederlandse Waddenzee (66.000, tegenover 85.000 een jaar eerder). Het gros van de Bergeenden verbleef in september langs de Friese en Groninger Waddenkust (53.818 resp. 6963).

Interessant zijn de ontwikkelingen bij de Bontbekplevier in september. De piek in augustus, wanneer de ondersoorten *hiaticula*, *tundrae* en *psammodroma* doortrekken, lijkt zich stilaan te verschuiven naar september. In het komende watervogelrapport over het seizoen 2017/18 is dat zichtbaar en ook vorig jaar pakte het septembertotaal voor de Bontbekplevier al 'dik' uit met zo'n 13.000, tegenover een tienjarig gemiddelde van 8600. Het totaal van september jl. ligt inmiddels ook op zo'n 13.000 'bontbekjes', met de grootste aantallen op Schiermonnikoog (2964) en langs de Friese Waddenkust (1986). In de internationale Waddenzee nemen Bontbekplevieren toe, vooral de arctische broedvogels (*tundrae* en *psammodroma*) die in mei en van juli tot september doortrekken en toenemen in Fenno-Scandinavische broedgebieden. De kleinere aantallen van *hiaticula*, (tevens overwinteraars) laten echter een lichte afname zien in de internationale Waddenzee.

Tot slot nog wat 'krenten': 80 Kleine Zilverreigers (53 op Schiermonnikoog, 18 op Balgzand), 1 Ross' Gans en 1 Breedbekstrandloper (Schiermonnikoog), 1 Zeearend (Noorderleeg), 1 Roodpootvalk (Vlieland), 5 Pontische Meeuwen (Vlieland). Tel ze op 14 december!

Romke Kleefstra

Watervogeltellingen	Menno Hornman (menno.hornman@sovon.nl)
• projectcoördinatie	Michel Klemann (michel.klemann@sovon.nl)
• formulieren etc.	(Alle coördinatoren zijn telefonisch te bereiken via 024-7 410 410)

Coördinatie Slaapplaatstellingen: Paul van Els (paul.vanels@sovon.nl); 024 7 410 410

Regiocoördinatoren

(ZO) Zoute Delta	Mervyn Roos (06-12 21 81 34, mervyn.roos@rws.nl)
(NH) Noord-Holland	Roy Slaterus (024-7 410 410, roy.slaterus@sovon.nl)
(ZH) Zuid-Holland	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(ZL) Zeeland	Jan-Willem Vergeer (024 7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(FR) Friesland	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(GR) Groningen	Kees Koffijberg (024-7 410 410, kees.koffijberg@t-online.de); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(DR) Drenthe	Harold Steendam (0592-273845, harold_steendam@hotmail.com)
(FL) Flevoland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(OV) Overijssel	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(GL) Gelderland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(UT) Utrecht	André van Kleunen (024-7 410 410, andre.vankleunen@sovon.nl)
(NB) Noord-Brabant	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(Li) Limburg	Vacant (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)
(WG) Waddengebied	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl)
(RG) Grote Rivieren	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)

Informatie over coördinatie in (IJ) IJsselmeergebied, (RM) Randmeren, (BR) Beneden Rivieren, (NZ) Noordzee via Sovon Menno Hornman (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)

Deze nieuwsbrief wordt toegezonden aan tellers en/of coördinatoren. De resultaten van de komende telling a.u.b. zo spoedig mogelijk naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen sturen. Vergeet niet de gebiedscodes in te vullen. Een postzegel is niet nodig!!

Nb! In deze nieuwsbrieven genoemde aantallen zijn voorlopig en vaak nog onvolledig! Ze zijn dus niet geschikt voor verder gebruik.